Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Lausunto

13.1.2023

VN/786/2021
VN/786/2021-TEM-11

Talousvaliokunta

Työ- ja elinkeinoministeriön lausunto talousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle yhteisvastuutoimenpiteistä kaasun toimitusvarmuuden turvaamiseksi Viron kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

Työ- ja elinkeinoministeriö kiittää eduskunnan talousvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto HE 296/2022 vp koskevaan käsittelyyn.

Hallituksen esityksen yhteisvastuutoimenpiteistä kaasun toimitusvarmuuden turvaamiseksi Viron kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi tavoitteena on noudattaa kaasun toimitusvarmuuden turvaamista koskevia toimenpiteitä koskevassa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa asetettuja velvollisuuksia. Kaasun toimitusvarmuuden turvaamista koskevista toimenpiteistä säädetään asetuksessa toimista kaasun toimitusvarmuuden turvaamiseksi ja asetuksen (EU) 994/2010 kumoamisesta (EU) 2017/1938 (jäljempänä kaasun toimitusvarmuusasetus). Kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklassa vahvistetaan puitteet niin sanotun yhteisvastuumekanismin soveltamiselle viimesijaisena keinona vakavissa kaasun toimitushäiriötilanteissa. Kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklan 10 kohdan mukaisesti toisiinsa suoraan maakaasuputkella liitettyjen jäsenvaltioiden on sovittava keskenään tekniset, oikeudelliset ja rahoitukseen liittyvät järjestelyt, jotka on kuvattava niiden hätäsuunnitelmissa. Suomen ja Viron maakaasuverkot yhdistävä Balticconnector-maakaasuputki otettiin käyttöön 1.1.2020. Kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklasta seuraava velvoite yhteisvastuusopimuksen tekemiseksi Viron kanssa on näin ollen koskenut Suomea 1.1.2020 alkaen.

Suomen hallitus vastaanotti 15.5.2020 Euroopan komissiolta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 258 artiklan nojalla virallisen huomautuksen, joka koskee kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklan velvoitetta laatia mainittu yhteisvastuusopimus ja 10 artiklan velvoitetta kuvata yhteisvastuumekanismiin liittyvät järjestelyt niin sanotussa hätäsuunnitelmassaan. Suomi on laatinut kaasun toimitusvarmuutta koskevan hätäsuunnitelman lokakuussa 2019. Sitä on päivitetty lokakuussa 2020, sekä sen liitettä toimitusvarmuuden osalta lokakuussa 2022.

Suomen ja Viron välisessä sopimuksessa määrätään teknisistä, oikeudellisista ja rahoitukseen liittyvistä järjestelyistä asetuksessa tarkoitetun yhteisvastuumekanismin soveltamiseksi. Sopimuksen mukaiset toimenpiteet pyrkivät lieventämään vakavan hätätilanteen vaikutuksia ja turvaamaan kaasunsaannin suojatuille asiakkaille yhteisvastuumekanismin nojalla. Sopimuksen mukainen yhteisvastuupyyntö on tarpeen vain silloin, kun pyynnön esittäneen osapuolen markkinat eivät enää pysty turvaamaan suojattujen asiakkaiden kaasunsaantia, vaikka pyynnön esittänyt osapuoli on käyttänyt markkinapohjaiset ja muut kuin markkinapohjaiset toimenpiteet, jotka pyynnön esittäneen osapuolen kaasunsaantia koskevassa hätäsuunnitelmassa on lueteltu.

Tarjoava osapuoli tarjoaa yhteisvastuuta mahdollisuuksien mukaan ja niin kauan kuin mahdollista markkinapohjaisten toimenpiteiden avulla, joilla pyritään auttamaan pyynnön esittänyttä osapuolta kattamaan se kaasumäärä, joka sen on toimitettava yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkailleen.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address** Työ- ja elinkeinoministeriö	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
PL 32 00023 Valtioneuvosto	Aleksanterinkatu 4 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 1606 2160 +358 9 1606 2160	kirjaamo.tem@gov.fi www.tem.fi

Suomen ja Viron välinen yhteisvastuusopimus, sopimus Suomen tasavallan hallituksen ja Viron tasavallan hallituksen välillä yhteisvastuutoimenpiteistä kaasun toimitusvarmuuden turvaamiseksi, allekirjoitettiin Viron puolesta 4.4.2022, ja Suomen puolesta 25.4.2022.

Keskeiset vaikutukset

Kaasun toimitusvarmuusasetuksen tavoitteena on alueellinen yhteistyö yhteisvastuullisessa hengessä, jossa on mukana viranomaiset ja maakaasualan yritykset. Yhteisvastuun katsotaan kaasun toimitusvarmuusasetuksessa olevan viimeinen mahdollinen keino, johon turvaudutaan ainoastaan hätätilanteessa ja vain rajoitetuin ehdoin.

Sopimuksen 1 artiklan 2 kohdassa todetaan, että mikäli sopimus otetaan käyttöön, tarjoavan osapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin yhteisvastuutoimenpiteisiin kaasujärjestelmässään toimittaakseen kaasua pyynnön esittäneen osapuolen kaasujärjestelmässä yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille. Edellä mainittuja toimenpiteitä ei kuitenkaan 1 artiklan 4 kohdan mukaisesti sovelleta kaasun käyttöön loppukäyttäjän omista hätävarastoista, joita loppukäyttäjä on velvollinen ylläpitämään toimitusvarmuusasetuksen 8 artiklassa tarkoitetun kansallisen ennaltaehkäisysuunnitelman tai kansallisen hätäsuunnitelman mukaisesti. Näin ollen Suomen energiantuottajien velvoitevarastot ja varmuusvarastot ovat sopimuksen soveltamisalan ulkopuolella siltä osin, kun varmuusvarastot koskevat suojatuille asiakkaille varattuja varastoja.

Jos jossakin jäsenvaltiossa julistetaan hätätila, olisi sovellettava vaiheittaista ja oikeasuhteista lähestymistapaa kaasun toimitusvarmuuden varmistamiseksi. Hätätilanteen julistaneen jäsenvaltion olisi ensin toteutettava kaikki hätäsuunnitelmansa mukaiset toimenpiteet, jotta se voi varmistaa kaasun toimitukset yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkailleen. Jos tarvittavia toimituksia ei voida varmistaa muilla keinoilla, hätätilanteen julistaneeseen jäsenvaltioon suoraan liitettyjen jäsenvaltioiden olisi hätätilanteeseen joutuneen jäsenvaltion pyynnöstä toteutettava yhteisvastuutoimenpiteitä, joilla varmistetaan kaasun toimitus hätätilanteeseen joutuneen jäsenvaltion yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille.

Jos jäsenvaltio pyytää kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklan nojalla yhteisvastuutoimenpiteen soveltamista, on siihen suoraan liitetyn jäsenvaltion toteutettava tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että kaasun toimitusta muille kuin yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille sen alueella vähennetään tai sitä ei jatketa siltä osin ja niin kauan kuin kaasun toimitusta ei ole varmistettu yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Pyynnön esittäneen jäsenvaltion on varmistettava, että yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille toimitetaan asianmukainen määrä kaasua sen alueella.

Voimassa olevien säännösten mukaisesti Suomen osalta suojatun asiakkaan asemassa ovat kotitaloudet. Samanaikaisesti valmistelussa olevassa hallituksen esityksessä (HE 232/2022 vp) esitetään kaasun toimitusvarmuusasetuksen mukaista suojattujen asiakkaiden määritelmää laajennettavaksi koskemaan eräitä huoltovarmuuden kannalta keskeisiä yrityksiä ja palveluita. Esityksen mukaan suojattuja asiakkaita olisivat maakaasun jakeluverkkoon liitettyjen kotitalousasiakkaiden lisäksi maakaasun jakeluverkkoon liitetty pieni tai keskisuuri elintarviketeollisuuden yritys, jos se ei pysty vaihtamaan maakaasua muihin polttoaineisiin tai energianlähteisiin, sekä maakaasun jakelu- tai siirtoverkkoon liitetty terveydenhuoltoon, keskeiseen sosiaalihuoltoon, hätätilanteeseen, turvallisuuteen, koulutukseen tai julkishallintoon liittyvä palvelu.

Yhteisvastuutoimenpidettä on pidettävä viimeisenä keinona, ja sitä on sovellettava ainoastaan, jos pyynnön esittänyt jäsenvaltio täyttää seuraavat kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklan 3 kohdan edellytykset; a) jäsenvaltio ei ole kyennyt kattamaan yhteisvastuumekanismin nojalla suojattujen asiakkaidensa kaasun saannin vajausta huolimatta toimitusvarmuusasetuksen 11 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun toimenpiteen soveltamisesta; b) jäsenvaltio on käyttänyt loppuun kaikki markkinapohjaiset toimenpiteet ja kaikki hätäsuunnitelmaansa sisällytetyt toimenpiteet; c) jäsenvaltio on esittänyt komissiolle ja kaikkien niiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille, joihin se on liitetty suoraan tai kolmannen maan kautta, nimenomaisen pyynnön ja kuvauksen tämän kohdan b alakohdassa tarkoitetuista toteutetuista toimenpiteistä; d) jäsenvaltio sitoutuu maksamaan yhteisvastuuta tarjoavalle jäsenvaltiolle viipymättä 8 kohdan mukaisen kohtuullisen korvauksen. Jos useampi kuin yksi jäsenvaltio voisi tarjota yhteisvastuuta sitä pyytävälle jäsenvaltiolle, tämän on kaikkia niitä jäsenvaltioita, joiden on tarjottava yhteisvastuuta, kuultuaan pyrittävä saamaan edullisin tarjous.

Taloudelliset vaikutukset kaasuyhtiöille

Taloudelliset vaikutukset kaasualan yrityksille jäävät pieniksi siinä tapauksessa, että Suomi tarjoaisi Virolle yhteisvastuukaasua ja tämä hyväksyy Suomen tarjouksen. Yhteisvastuupyynnön edellytyksenä on toimitusvarmuusasetuksen 11 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisen hätätilatason julista-

minen, ja pyynnön esittäneen osapuolen vakuutus siitä, että asetuksen 13 artiklan 3 kohdan edellytykset täyttyvät, kun pyydetyt yhteisvastuutoimenpiteet otetaan käyttöön. Kaasun toimitusvarmuusasetuksen mukaista yhteisvastuuta tarjottaessa on ostajan maksettava siitä markkinahinta ja muut mahdolliset kustannukset.

Kaasun toimitusvarmuusasetuksen 6 artiklan mukaan toimivaltaisen viranomaisen on vaadittava, että sen määrittämät maakaasuyritykset toteuttavat toimenpiteet, joilla varmistetaan kaasun toimitukset suojatuille asiakkaille seuraavissa asetuksessa määritellyissä tilanteissa: a) äärimmäinen lämpötila seitsemän päivän huippuajanjaksona, joka tilastollisen todennäköisyyden mukaan esiintyy kerran 20 vuodessa; b) minkä tahansa 30 päivän ajanjakso, jona kaasun kysyntä on poikkeuksellisen suurta ja joka tilastollisen todennäköisyyden mukaan esiintyy kerran 20 vuodessa; ja c) 30 päivän ajanjakso suurimman yksittäisen kaasuinfrastruktuurin häiriötilanteessa keskimääräisissä talvioloissa. Suomessa toimitusnormin toteutumisen varmistaa ensisijaisesti maakaasuyhtiö, joka myy kaasunjakeluverkkoon liitetylle kotitalousasiakkaalle maakaasua. Tarvittaessa muiden kuin suojattujen asiakkaiden kulutusta ohjataan markkinapohjaisilla toimilla, ja näin varmistetaan kaasun riittävyys suojatuille asiakkaille. Toimitusvarmuusasetuksen 6 artiklan mukaisessa tilanteessa Suomen Kaasuyhdistys ry, Gasgrid Finland Oy, Kemianteollisuus ry, Elintarviketeollisuusliitto ry, Metsäteollisuus ry, jossa toiminnanharjoittajan on toimitettava kaasua pyytävälle osapuolelle ja osittain katkaistava kaasuntoimitus omille asiakkailleen, perustuu täyden korvauksen periaatteeseen.

Taloudelliset vaikutukset valtiolle

Sopimuksella ei ole taloudellisia vaikutuksia valtiolle. Järjestelyistä voi aiheutua ainoastaan hallinnollisia kustannuksia.

Vaikutukset maakaasun loppukäyttäjiin

Jos jäsenvaltio pyytää kaasun toimitusvarmuusasetuksen 13 artiklan nojalla yhteisvastuutoimenpiteen soveltamista, on jäsenvaltioon suoraan liitetyn jäsenvaltion toteutettava kyseisen artiklan 1 kohdan mukaisesti tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että kaasun toimitusta muille kuin yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille sen alueella vähennetään tai sitä ei jatketa siltä osin ja niin kauan kuin kaasun toimitusta ei ole varmistettu yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Tätä myötä on mahdollista, että yhteisvastuukaasua tarjoavan jäsenmaan muiden kuin yhteisvastuumekanismin nojalla suojattujen asiakkaiden maakaasun loppukäyttäjien kaasumääriä joudutaan sopimuksen pohjalta hetkellisesti vähentämään.

Maakaasun kulutusrakenne Suomessa poikkeaa merkittävästi useimmista EU:n jäsenvaltioista. Suomessa maakaasua käytetään valtaosin teollisuudessa sekä lämmön ja sähkön tuotannossa. Kaasulämmityksen piirissä on Suomessa noin 4000 asuinrakennusta. Nämä pienasiakkaat ovat suojatun asiakkaan asemassa ja niiden kaasun saanti on varmistettu varajärjestelmin kaikissa olosuhteissa.

Koska myös Suomi on velvollinen omien suojattujen asiakkaiden kaasuntoimituksen turvaamiseen, vastavuoroisesti Viro joutuisi yhteisvastuumekanismin myötä vähentämään tai lopettamaan kaasun toimituksen muille kuin suojatuille asiakkailleen siltä osin ja niin kauan kuin kaasun toimitusta ei ole varmistettu yhteisvastuumekanismin nojalla suojatuille asiakkaille pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

Osastopäällikkö Riku Huttunen

Erityisasiantuntija Mirjami Tanner

Suomen Kaasuyhdistys ry
Gasgrid Finland Oy
Kemianteollisuus ry
Elintarviketeollisuusliitto ry
Metsäteollisuus ry

VN/786/2021-TEM-11

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons:

Tanner Mirjami 91247125M	Huttunen Riku 91189557L
2023-01-13	2023-01-13